

Kronik, Information

Nye statuer af kvinder skal ikke gentage fortidens patriarkalske billedsprog

Fremtidens monumenter skal ikke blot rette op på kønsskævheden ved at hylde 'store' kvinder. De skal hylde forandringskabende fællesskaber frem for individer og frigøre kvinden fra det mandlige blik

Skrevet af: Amalie Skovmøller

Adjunkt i kunsthistorie, Københavns Universitet

Statuen I Am Queen Mary, som stod i København fra 2018 til 2020, refererer til Mary Thomas, som var en central leder under arbejderoprøret på Sankt Croix i 1878. Foto: Emma Line Sejersen

15. marts 2024

Dagen før kvindernes internationale kampdag offentliggjorde kulturminister Jakob Engel-Schmidt (M), at han vil sætte midler af, så flere kvinder fra Danmarkshistorien kan blive støbt i bronzerundt omkring i Danmark. Engel-Schmidt peger på, at der er flere statuer af fabeldyr i København, end der er af kvinder. Den kønsmæssige skævhed præger statuerne i det offentlige rum i dag.

De seneste års aktioner mod statuer verden over har skærpet vores fokus mod, hvem der har fået plads – og hvem der ikke har. Selv om vi endnu mangler det fulde overblik over, hvordan kønsrepræsentationen er i det danske skulpturlandskab, er det sikkert, at de fleste piedestaler er beboet af hvide mænd. Det er derfor glædeligt, at kulturministeren vil afsætte midler, men jeg håber også, at initiativet kan åbne for en bredere og tiltrængt debat om monumentets rolle og funktion i dag.

Det handler nemlig ikke kun om at skabe flere statuer af kvinder. Det handler også om, hvordan monumenterne i det hele taget afspejler mennesker i vores moderne samfund. Her er det vigtigt, at vi ikke bare udpeger kvinder, men også forholder os kritisk og spørger, hvorfor vi skal sætte flere personer på piedestaler. Meget få kan holde til den form for ophøjelse. Så hvad er det, vi gerne vil fejre – og hvordan gøres det bedst?

Hvide mænd i bronze og granit

Historiker Gry Jexen udgav i 2021 bogen Kvinde kend din historie, som oplister forskellige kvinder, der har sat deres præg på dansk historie. At skabe flere kvindelige statuer vil ifølge Jexen give dem dén plads i historien, som de fortjener. Men er det overhovedet rigtigt?

Forskning peger nemlig på, at de klassiske, navngivne statuer ikke øger en fælles hukommelse om de historiske personer, som de portrætterer.

Den første store offentlige statue i Danmark var rytterstatuen af Christian V på Kongens Nytorv i København fra 1688. Siden dengang er byerne blevet gradvist mere proppede med hyldester af navngivne mænd i bronze, marmor og granit. De skriver sig ind i et forældet, konservativt historiesyn, hvor den fælles historie og kulturarv er skabt af store hvide mænd – også selv om alle disse mænd var del af større resultatskabende fællesskaber.

Løsningen er derfor ikke at føre flere kvinder frem som 'store mænd'. Det vil bare reproducere den historieløse præmis om, at mennesker opnår resultater og forandring alene. Fremtidens monumenter skal hellere give et bredere udblik til de større fællesskaber, hvor mennesker arbejder sammen og støtter hinanden.

Desuden adskiller kvinders historier sig fra mændenes, og derfor passer de grundlæggende ikke ind i det traditionelle, patriarkalske statuesprog. Fremtidens monumenter skal derfor

også kunne spejle nye og anderledes historiefortællinger, som er skabt af kvinder, der har trådt nye fremmede og usikre stier og mødt modstand på grund af deres køn og i krydsfelterne mellem deres køn, hudfarve, etnicitet, religion og seksualitet.

Flere kvinder, men hvilke?

Ritt Bjerregaard gjorde opmærksom på underrepræsentationen af kvinder i de offentlige monumenter for et par år siden, og hun var selv i fokus, da overborgmester i København, Sophie Hæstorp Andersen (S), i sommer foreslog at hædre Bjerregaard med en bronzebuste til Københavns Rådhus.

I januar i år har Jakob Søgård Clausen fra Danmarksdemokraterne foreslået at rejse en statue af dronning Margrethe i Århus, hvilket har skabt debat i byrådet, fordi dronningen endnu ikke er død. Men ud over hvide politikere og dronninger, hvilke kvinder er det så, vi kan møde på piedestalerne rundt omkring i landet?

I 2017 rejste Københavns Universitet et monument over seismologen Inge Lehmann på Vor Frue Plads udarbejdet af billedkunstneren Elisabeth Toubro. Dette var det første store monument over en kvindelig forsker på universitetet siden dets grundlæggelse i 1479. Kvinder fik først adgang til universitetets lange videregående uddannelser i 1875. Denne ubalance afspejles tydeligt foran den gamle universitetsbygning på Vor Frue Plads. Mellem 1854 og 1956 blev der opstillet seks bronzebuster af mandlige forskere i kolosformat på høje piedestaler. Toubros monument var derfor en kærkommen tilføjelse. Monumentet genfortolker det konservative, patriarkalske billedsprog, som præger pladsens monumentale buster, og det skaber i stedet et abstrakt monument, som hylder kvinden Lehmann ved at rette fokus mod hendes faglige præstationer. Som sådan står monumentet som en fejring, der mindes en væsentlig forsker, ved at fremhæve de resultater, hun opnåede.

Et andet eksempel er Jeannette Ehlers og La Vaughn Belles I Am Queen Mary, som fra 2018-2020 sad foran Vestindisk Pakhus i København. Statuen refererer til Mary Thomas, som var en central leder under arbejderoprøret på Sankt Croix i 1878, hvor de afrikansk-caribiske arbejdere på sukkerplantagerne protesterede mod deres slavelignende vilkår.

Selv om monumentet henviser til Mary Thomas, peger det samtidig ud over hende. Monumentets base er skabt af koralsten fra ruinerne af kolonitidens huse på Sankt Croix – sten, som i sin tid blev hentet op af havet og skåret til af slavegjorte arbejdere. Piedestalen alene står som et mindesmærke over de usynliggjorte arbejdere, som var med til at bygge den koloniale infrastruktur. Når man udtaler monumentets titel, I Am Queen Mary, bliver man derfor selv inddraget i projektet. I Am Queen Mary hylder ikke kun et individ, men også de fællesskaber, som driver forandringer.

Monumenter, der spejler kvinders levede liv

Så hvordan kan fremtidens statuer se ud? Monumentet over Inge Lehmann og I Am Queen Mary er to gode eksempler på, hvordan kunstnere udfordrer og udvider traditionelle former og formater. De viser, at samtidskunsten kan skabe nogle spændende alternativer, hvis den får lov at genfortolke den mandsdominerede genre. Men I Am Queen Mary, der endnu ikke er støbt i bronze, peger også på, hvor svært og dyrt det er at få etableret et monument uden magten i ryggen.

Siden 2021 har billedkunstner Suste Bonnéen således forsøgt at få rejst en statue af en gravid kvinde i København uden held. Modsat portrætstatuer af navngivne kvinder fylder den halv- og helnøgne kvindekrop ellers meget i skulpturlandskabet, men det er udelukkende kvinden set gennem mandens øjne: som objekt for mandligt begær. Suste Bonnen har også lavet udkast til en monumental barnevogn, et modsvar til rytterstatuen, samt udkast til en skulptur til pigerne fra Sprogø, som skal minde de cirka 500 kvinder, der fra 1923-1961 blev anbragt på Pigeheimmet på Sprogø for »moralsk defekte« kvinder.

Samtidskunsten rummer altså flere gode bud på, hvordan fremtidens monumenter kan hylde og fremhæve kvinder i Danmarks statuelandskab, uden at det bliver en gentagelse af det traditionelle, konservative billedsprog.

Jeg håber derfor, at kulturministeren giver kunstnerne en central plads i det udvalg, han vil nedsætte til at udvælge, hvem der skal hædres. Med de nye midler, som kulturministeren nu afsætter, er der en reel chance for at skabe nye monumenter, som ikke kun er kvinden set gennem en patriarkalsk linse, men som også kan afspejle kvinders levede liv og deres roller som aktører i større forandringskabende fællesskaber.

Og hvad skal der så blive af alle de gamle statuer, som fortsat vil afspejle en skævvridning i samfundets magtfordeling? Ingen monumenter er permanente, og der er en lang tradition for at flytte rundt på skulpturer for at give plads til nye udtryk. Lad os derfor bruge de gamle skulpturer som anledning til en større debat om magtstrukturerne i vores samfund. Vi skal ikke skjule deres historieløshed, men bruge den som udgangspunkt for at udvikle et stærkere og mere rummeligt, repræsentativt og sammenhængende samfund fremadrettet.